

IETS NIEUWS BEGINNEN

Epifanie, Serie Kerst 2025

Dat wij in de donkerste dagen van het jaar zingen van licht en elkaar alle geluk toewensen lijkt dwaas, maar het is ontzettend bijbels. Wij zingen van licht, naarstig op zoek naar plekken waar mensen waardig mogen leven, waar vrede daagt. En dat, terwijl we duidelijk voor ogen hebben dat er op talloze plaatsen geen vrede is, dat duisternis veel sterker lijkt dan het licht. Wij zingen niet om een illusie in stand te houden, wij zingen om ons visioen van recht en vrede overeind te houden. Wij zingen omdat we willen dat dit visioen ons kompas, onze leidraad is.

En het begint bij zien. Daar hebben we dat licht hard bij nodig. Zien wat er aan de hand is. In de wereld, in ons land, in onze stad, in onze buurt, bij onze geliefden, in onszelf. Dat is niet altijd gemakkelijk. Dat is het ook nooit geweest. De profeten van het Eerste Testament riepen de mensen die zich gelovig noemden voortdurend op om te zien en om op grond van wat zij zagen hun leven om te keren. Er werd niet naar hen geluisterd. Tot op de dag van vandaag vormen die profeten geen aantrekkelijke literatuur. Omdat ze het natuurlijk ook gewoon tegen ons hebben. Toen ik drie jaar geleden met de kopij voor mijn boek over de twaalf Kleine Profeten bij mijn uitgever kwam, was deze mild, maar duidelijk. Gerard, zei hij, je bent weer erg ijverig geweest en dat is zeer te prijzen. Maar van dit boek gaan we er niet veel verkopen. Mensen geven nu eenmaal niet graag dertig euro uit om te moeten lezen dat er van alles en nog wat niet deugt en zo op hun donder te krijgen. Hij heeft het toch uitgegeven, zo is hij ook wel weer.

Bij het werken aan dat boek moest ik nogal eens denken aan al die klokkenluiders en actievoerders die durven te roepen wat verzwegen moet worden en die met hun moed nogal eens moeten boeten met boze reacties, arrestaties of zelfs met ontslag. De tijden zijn wat dat betreft niet veranderd. De profeet Amos kreeg van Amasja, priester van Betel, al te horen: 'Het land kan al jouw woorden niet verdragen', dus: 'hoepel op, ziener'. Amos hoepelde niet op en zijn woorden zijn tot op de dag van vandaag, sterker nog, ze worden gekoesterd als 'Heilige Schrift'. Lezend in de profeten ben ik het als een wonder gaan beschouwen dat al die boeken bewaard zijn en niet alleen al die profetenboeken, maar ook al die boeken over het klagende volk in de woestijn en de koningen van Israël die bijna geen van allen wilden deugen. Israël hoeft niet altijd trots te zijn op haar geschiedenis, maar ze mag trots zijn op alle prachtige boeken die getuigen van een groot vermogen om serieus te reflecteren en die ons aansporen om dat ook te doen. Die ons aanzeggen dat het anders kan, anders moet en dat ommekeer altijd mogelijk is en heel vaak broodnodig. Boeken die nog steeds actueel nog. Ongemakkelijk actueel, zou ik willen zeggen.

De profeten van het Eerste Testament zijn overigens niet zomaar doemdenkers en zwartkijkers. Ze durven ook in de toekomst te kijken. Niet omdat ze de toekomst kunnen voorspellen en volleurde waarzeggers zijn, maar omdat ze gelovige mensen zijn die vanuit de Schrift begrepen dat het licht altijd sterker zal zijn dan de duisternis. Indrukwekkend zijn hun visioenen. De wolf en het lam samen. Zwaarden omgesmeed tot ploegijzers. Een telg die ontspruit aan de stronk van Jesse en de geest van de Levende zal op hem rusten. Zo er al iets van profetische teksten te horen is in liturgische vieringen, zijn het vaak deze visioenen. En ze zijn schitterend. Maar als we die lezen zonder eerst te zien, zonder reflectie op wat is en op wat gebeurt, lijken het geruststellende zoethoudertjes die werken als oogkleppen. Want de prachtige visioenen zijn geschreven tegen een zwarte hemel van geweld en onrecht dat niet te stuiten lijkt. Ze zijn er ondanks alles, tegen de stroom in en nogal confronterend. Zoals ik ook de profeten van vandaag niet altijd graag hoor, want zijn ze niet ongenueanceerd en ook ongemakkelijk met hun wegblokkades? Toch zijn zij ook de stemmen die kloppen aan mijn gehoorbeen en die me aanzetten om mijn blik te scherpen. Oproep tot ommekeer. Steeds opnieuw.

Hoe gaat die ommekeer, hoe begint er iets nieuws? Kunnen we de Schrift aan zijn woord houden dat er, ondanks alles, steeds toekomst is? Ik geloof dat dit kan, maar het is ook enigszins ingewikkeld. In de Schrift is het altijd de Levende die iets nieuws begint. Dat is voor ons even wennen, want meestal vinden we onszelf heel goed in staat om iets nieuws te beginnen. Maar in de Schrift begint het bij de Levende. En dan gaat het precies zoals we zojuist hebben gezongen, de woorden, opgetekend door de profeet Jesaja: 'Ik, zegt hij, ga iets nieuws beginnen'. En die 'ik' dat is dus duidelijk niet Jesaja, maar de Levende God. Maar is het niet een voortreffelijk idee van Huub Oosterhuis en van Bernard Huijbers om óns die woorden in de mond te leggen, zodat we ze zingend herhalen en ook nog een beetje dwars door elkaar heen zingen. Zo wordt het bijna sluipenderwijs duidelijk dat je aan ook het zingen bent: ik ga iets beginnen. Dat is ook precies te bedoeling. In de Schrift komt het initiatief, de oproep van de Levende God, maar die oproep moet gehoor vinden in mensen. De Schrift is daar niet zo optimistisch over, maar misschien wel realistisch. In heel wat verhalen is het er één die begint te gaan, soms zijn het er twee. Jezus van Nazareth scoort met twaalf metgezellen, bijbels gesproken, tamelijk hoog. Maar zelfs dat was een handjevol. Dan is het mooi om met duizenden een rode lijn te trekken of samen in een goed gevulde kerk te zitten, maar iets nieuws op gang brengen kan volgens de Schrift ook met een of twee, met twee of drie.

Wij staan aan het begin van een nieuw jaar. Het is al begonnen, zingt Jesaja en wij zongen het met hem mee. Waar zijn we aan begonnen, kunnen we ons afvragen, is er wel een beginnen aan? Misschien is het goed om dan even bij een van de profeten te rade te gaan. Bijvoorbeeld bij Amos die roept dat de rijken rijker worden ten koste van de armen. wereldwijd. Of bij Hosea die constateert dat de mensen hun toevlucht zoeken bij afgoden, bij goden van goud en beloften en niet bij een god als een hand die bevrijdt. En als ik dat lees, dan schrik ik altijd, want het lijkt erg veel op de krant van vandaag. Doe er niet aan mee, roepen de profeten eenstemmig. Doe recht, maak vrede. Wees er voor anderen, name voor hen die niet goed voor zichzelf kunnen zorgen. Het is bijna te simpel om waar te zijn. Maar de ervaring leert dat het echt niet eenvoudig is. Maar het is te doen. Dat we doen wat onze handen vinden om te doen, niet het onmogelijke, niet wat ver buiten ons bereik en onze macht ligt, maar het, letterlijk, voor de hand liggende. Daar wordt deze wereld beter van. Wellicht blijft het ongezien, maar wat we doen is gezegend en zal ook een zegen zijn.

Al sinds mensenheugenis worden er verhalen verteld over mensen die op weg zijn naar nieuw land, naar nieuwe toekomst. Al die verhalen vertellen nadrukkelijk dat dit een moeizame tocht is, de bijbel noemt woorden als slavernij, woestijn, ballingschap, kruis. Wij weten er allemaal van mee te praten dat het leven soms het best gekenschetst kan worden met dit soort woorden. Als dat zo is, dan is het ook goed om dat te zien. Dat wij bedacht zijn op wat we zien, zingen we straks. Maar met dat inzicht ook het ongehoorde kunnen horen. En dat die stem ons de moed geeft om op weg te gaan. Dan staan we, zo lezen we hier wekelijks, in een rijke traditie. Laten we elkaar in die geest vandaag een nieuw jaar toewensen, gevuld met alles wat goed is en gelukkig maakt. En dat we doorgaan. Kome wat komt.

Gerard Swüste